

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ДИНАМІКИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ

Виявлення факторів, які впливають на формування торгового балансу України та оцінка ступеня їх впливу, що дозволить розробляти раціональну державну стратегію в галузі зовнішньоекономічних відносин, засновану на економетричній моделі торгового балансу.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та міжнародної інтеграції посилюється роль впливу загальносвітових тенденцій на локальні економіки, у тому числі й економіку України. При цьому більшість внутрішньоекономічних проблем, з якими стикається країна, - спад виробництва і зниження економічної ефективності, нестабільність валютних курсів, нераціональна структура зовнішньоторговельних операцій - безпосереднім чином пов'язані з дією зовнішніх факторів.

Українська економіка значною мірою залежна від міжнародних економічних відносин. Поєднання економічних, географічних, інфраструктурних, а що найважливіше - виробничих факторів, дозволяють говорити про великий експортний потенціал України. При цьому стратегічна залежність від імпорту енергоносіїв в умовах практично монопольного становища зовнішньоторговельних партнерів підкреслюють особливу роль зовнішньоекономічної діяльності для національної економіки.

У таких умовах досягти необхідного рівня захисту національних інтересів та економічної безпеки можна лише на основі раціонального застосування положень неомеркантилістської теорії [2] про активний торговельний баланс. Це дозволить збільшити золотовалютні резерви країни і зміцнити платоспроможність гривні, забезпечити прийнятні значення показників покриття торгового балансу, підвищити добробут нації і раціонально використовувати переваги від міжнародного поділу праці.

Аналіз досліджень і публікацій дозволяє говорити про значний внесок вітчизняних вчених у дослідження проблеми зовнішньоекономічної діяльності України. Цим питанням присвячені роботи Вівчевіч А.М. [3], Дахно І.І. [4], Макогон Ю.В.[5], Кириченко О.А.[6], Рум'янцев А.П.[7]. У цих роботах глибоко досліджено економічний механізм здійснення зовнішньоторговельних операцій і державного регулювання

економіки, проте не були спроби до побудови аналітичної моделі торгового балансу України.

Метою даної роботи є побудова формалізованої аналітичної моделі торгового балансу, заснованої на ендогенних факторах вітчизняної економіки, що дозволить виявити найбільш значущі сфери державного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Основою методу побудови моделі торгового балансу є статистичне спостереження за макроекономічними показниками в період 2009-2011 рр. і регресійний аналіз.

На першому етапі в якості змінних моделі були відібрані такі значимі показники:

1. Внутрішній валовий продукт України. Оскільки згідно з рівнянням Кейнса (1) [1] зовнішньоторговельний баланс представляє елемент формування ВВП, то його частка у ВВП є значущим фактором динаміки торговельного балансу.

$$Y = I + C + G + X_n, \quad (1)$$

де Y – ВВП;

C – споживчі витрати;

G – державні закупівлі товарів і послуг;

X_n – чистий експорт;

I – валове накопичення капіталу.

2. Валютний курс гривні. Облік зовнішньоекономічних операцій ведеться в іноземній валюті, тому зміна валютних курсів є фактором, який впливає на кінцевий економічний результат. Проте, курс гривні до іноземних валют знаходиться під впливом політики як Національного Банку України, так і інших національних банків країн-емітентів. Тому для елімінування екзогенних факторів при побудові моделі був обраний кошик з EUR, RUB, USD.

3. Обсяг промислового виробництва в Україні. Даний показник надає пропорційний вплив на обсяги експорту. Проте значний обсяг металургійної, машинобудівної, хімічної галузей, які формують до 70% всього обсягу експорту, призводить до значного зростання споживання імпоротної сировини. Тому вплив цього фактора на модель різноспрямований.

Всі обрані для аналізу фактори одночасно впливають на обсяги грошового вираження експорту та імпорту України, але при цьому ступінь і напрямок впливу суперечливі. Тому стає можливим використання всіх названих чинників в якості змінних моделі без перевірки на когерентність. Щомісячні значення вибраних показників за період 2009-2011 рр. наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Фрагмент макроекономічних показників України за 2009 – 2011р.р.

Показник	2009			...	2011			...
	Січень	Лютий	Березень	...	Січень	Лютий	Березень	...
ВВП, млн. грн	56000	58220	69000	...	85110	85590	92850	...
Темп зростання виробництва, %		99,3	116,2	...		100,9	112,8	...
Курс USD	770	770	770	...	796,17	794,15	793,47	...
Курс EUR	1085,55	986,83	973,59	...	1057,31	1087,35	1097,69	...
Курс RUB	2,621	2,174	2,156	...	2,612	2,665	2,745	...
Експорт, тис. \$	2439584	2694372	3207132	...	4621303	4718705	6006196	...
Імпорт, тис.\$	2041791	3798613	3936761	...	5037521	6378057	7047647	...
Сальдо ТБ	397793	1104241	729629	...	416217	1659351	1041452	...

На другому етапі необхідно провести нормалізацію змінних моделі і привести їх до порівнянного виду. Оскільки в результаті аналізу нас цікавить зміна, а точніше позитивна динаміка торговельного балансу, то в якості змінних можна використовувати значення темпів зростання вибраних показників. Темп зростання курсу гривні розрахуємо як середнє значення темпів зростання вибраних валют. Динаміка формалізованих показників наведена на рис. 1.

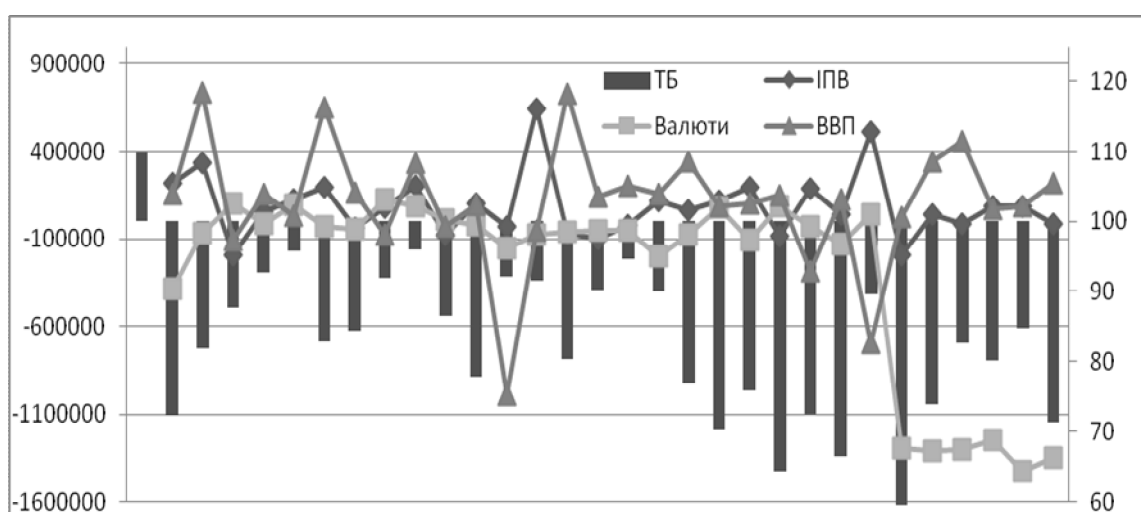

Рисунок 1 – Динаміка макроекономічних показників за період 2009 – 2011 р.р.

Джерело: опрацьовано авторами за даними Укрстату і Національного банку України [8,9,10].

На третьому етапі проведемо регресійний аналіз засобами Microsoft Excel. В процесі проведення аналізу приймалося до уваги часове лаго. Було виявлено, що макроекономічні показники впливають на торговий баланс не відразу, а після закінчення деякого часу, в нашому випадку після 2 місяців. Рівняння регресійного аналізу торгового балансу отримано як різниця рівнянь експорту та імпорту. Отримана модель має наступні параметри (формула 2).

$$TB = 0,13B - 0,33ППВ + 1,32ВВП - 115,2, \quad (2)$$

де ТБ – торговий баланс;

В – курс валют;

ППВ – індекс промислового виробництва;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Отримані результати свідчать про високу чутливість динаміки торговельного балансу до зміни ВВП. Державна політика повинна бути спрямована на збільшення чистого експорту, регулювання споживчих витрат, державних закупівель товарів та послуг і валового накопичення основного капіталу. А саме: індексація грошових доходів населення - збереження життєвого рівня населення або, як мінімум, захист його найменш забезпечених верств. Пошук нових шляхів до прискорення приведення національного законодавства, правил, принципів у сфері державних закупівель до норм міжнародних директив. Оптимальному поєднанні державного протекціонізму з режимом вільної торгівлі, податковій підтримці вітчизняного товаровиробника та ін.

Висновки. В результаті проведеного аналізу була отримана економетрична модель динаміки торговельного балансу України, заснована на ендогенних макроекономічних факторах. Це дозволяє формувати стратегію державного управління у сфері зовнішньоторгівельної діяльності та прогнозувати очікувані результати від застосування тих чи інших інструментів регулювання.

Перспективними напрямками для подальших досліджень є:

- накопичення статистичних даних з плином часу;
- введення нових макроекономічних факторів в модель динаміки торговельного балансу України;

- нормалізація змінної валютного курсу гривні на основі вагових коефіцієнтів різних валют, що беруть участь у формуванні торгового балансу України.

Все це дозволить поліпшити достовірність моделі, а також підвищити точність результатів моделювання і прогнозування.

Выявление факторов, влияющих на формирование торгового баланса Украины и оценка степени их влияния, что позволит разрабатывать рациональную государственную стратегию в области внешнеэкономических отношений, основанную на эконометрической модели торгового баланса.

Identifying the factors that influence the formation of the trade balance of Ukraine and evaluation of their impact, allowing the State to develop a rational strategy for foreign economic relations, based on econometric models of trade balance.

Бібліографічний список

1. *Базилевич, В.Д. Макроекономіка : навч. посібник / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик . — К. : Атіка, 2002 . — 367с.*

2. *Ведута Е.Н. Стратегия и экономическая политика государства : учеб. пособие для студ. / Е.Н. Ведута . — М. : Академический проект, 2003 . — 463с.*

3. *Вічевич А.М. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / А.М. Вічевич, О.В. Максимець . — Львів : Афіша, 2004 . — 141с.*

4. *Дахно І.І. Міжнародна торгівля : навч. посібник для студ вищих навч. закладів / І.І. Дахно . — К. : МАУП, 2003 . — 292с.*

5. *Макогон Ю.В. Внешнеэкономическая деятельность: организация, управление, прогнозирование : учебник для студ. экон. спец. вузов / Ю.В. Макогон . — 2-е изд., перераб. и доп. — Донецк : Альфа-пресс, 2004 . — 343с.*

6. *Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : підручник для экон. спец. вищих навч. закладів / О.А. Кириченко, В.Я. Шевчук, Мазаракі А.А., О.М. Царенко ; за ред. О.А. Кириченка . — К. : Знання, 2005 . — 494с.*

7. *Рум'янцев А.П. Зовнішньоекономічна діяльність : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / А.П. Рум'янцев, Н.С. Рум'янцева . — К. :*

Центр навчальної літератури, 2004 . — 377с.

8. Державний Комітет Статистики України [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Финансы Украины, курсы валют, кредиты, депозиты, акции, новости. [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://organizations.finance.ua/ua/>

10. Информационный портал о банках Украины Украины, курсы валют, кредиты, депозиты, акции, новостию. [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.bankstore.com.ua.